

חג המצות

[עפ"י "לקט שיחות מוסר" מאת מרן ראש הישיבה הג"ר אייזיק שר זצ"ל]

יציאת מצרים היא יסוד ועיקר באמונה ודת, "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" ולהרגיש את חסדי ה' עמו שהוציאו מעבדות לחרות, וע"י זה מתחזק הוא באמונה.

אבל לא די בכך, כי היציאה ממצרים היתה התעלות לפיסגת השלמות, וכשהוא אומר "ואותנו הוציא משם" עליו לשתף את עצמו גם בכניסה למצרים, ומי נכנסו למצרים? יעקב אבינו נביא אלוקים, בניו קדושי עליון, "ואת יהודה שלח לפניו להורות" – לקבוע ישיבה, ובמשך כמאה שנה חיו במיטב הארץ ארץ גושן ללא שום שיעבוד ומסרו את תורתם לבניהם אחריהם.

"לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". בטחו בה' ולא הכינו לעצמם צידה לדרך, כי הגיעו לרום המעלה ולא עליהם דאגת הפרנסה, מי שאמר ללחם ויהי הוא ישקם מים מצור ויאכילם לחם אבירים מן השמים.

"מצה זו שאנו אוכלין על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות וגו'". אין אנו אוכלין מצה על שום המצות שאכלו אבותינו יחד עם בשר קרבן הפסח במצרים, אלא על שום העוגות מצות שאכלו בהגיעם ל"סוכות", כי אז זכו להתגלות אלוקית וראו שהם נישאים על כנפי נשרים אל מקור האושר והיעודים ויזכו לשלמות ולחיי-נצח.

ע"י הכרה בזה נוכל להשכיל ולהבין, ונזכה להגיע לפסגת העליה הנצחית ולתכלית ההכרה האלוקית.

* * *

ויאמן העם. (ד" - ל"א). לפיסגת האמונה שהגיע אליה אברהם אבינו בהכרתו, הגיעו בני ישראל במצרים ע"י היסורים, וכפי שנאמר "אשרי הגבר אשר תיסרנו י", ומתורתך תלמדנו. – אמונה שנצרכה ונזדככה ע"י יסורים שממרקין כל גופו של אדם (ברכות ה.), שהוא יודע שיסוריו באים עליו מאביו שבשמים.

והנה אין לך אדם שאין לו יסורים, ואמרו חז"ל (שהש"ר ב) "שבטך" אלו היסורים, "משענתך" זו תורה – "המה ינחמוני". כי ה' צדיק יבחן, והם המחשלים את בן-הישיבה להחזיק מעמד בכל התנאים, ויתחשל להתעלם ולהתעלות מהם, וכמו שאמרו (ברכות ס) כל העוסק בתורה יסורין בדלין הימנו. – אשריו.

בליל-הסדר אנו אוכלים מרור על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, החרוסת היא זכר לתפוח וזכר לטיט, ויש לשאול מהי השייכות בין המרור לחרוסת שמטבילין בה את המרור. והמתבונן רואה שמצוה זו באה ללמדנו את רום ערכם של אבותינו שבמבחן המרירות עמדו באמונתם לקבל הכל באהבה עד שזכו לניסים גלויים ונפלאים אשר המתיקו להם את המרירות.

רום-ערכם של הצדיקים והצדקניות שגם בזמן תוקף השיעבוד בגלות מצרים עמדו במבחן המרירות וקיבלו הכל באהבה עד שזכו לניסים גלויים ונפלאים, מתגלה לעינינו כשאנו מתבוננים בהנהגותיהם שחז"ל מתארים אותן, דרש ר' עקיבא בזכות נשים צדקניות שבאותו הדור וכו', ר' יהודה אומר וכו' וכיון שהיתה יולדת וכו' ומוסרת אותו להקב"ה ואומרת רבון העולמים אני עשיתי את שלי ואתה עשה שלך וכו'. ובגמ' סוטה דף יב. שנינו שמרים טענה לעמרם "ואתה גזרת בעולם הזה ובעולם הבא" ופירש רש"י "שכיון שאינם נולדים אינן באים לעולם הבא". ע"כ. ויש לנו ללמוד מזה אודות גדלותם של עמרם

וההולכים אחריו, ובמיוחד גדלותן של הנשים הצדקניות שהסכימו להוליד בנים ולהצטער בצער קשה ממות לראות את בניהם מושלכים היאורה, וכל זאת מכח דרגתם הנפלאה של דעת אלוקים באהבת חסד, לעשות חסד עם הנשמות הנמצאות בעולם העליון.

ואע"פ שאכן בשאר השבטים [חוץ משבט לוי] נמשכו רובם לע"ז [וזהו כונת הרמב"ם (פ"א מהל' ע"ז) שכתב "עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהם ולעבוד ע"ז כמותן חוץ משבט ללוי שעמד במצות אבות"], אבל אכן רק חמישית מהם נגאלו ממצרים שהם אותם הצדיקים שהחזיקו באמונתם.

* * *

[עפ"י "לקט שיחות מוסר" (ח"ב)]

בכל מצוה יש "עבודה" הבאה לידי ביטוי ב"טורח ובדאגה" לקיום המצוה, הן בשעת מעשה-המצוה והן בשעת הכנת המצוה, והנה התוס' (קידושין דף לא. ד"ה גדול) כתבו שהטעם שגדול המצווה ועושה וכו' "לפי שדואג ומצטער פן יעבור", וביאור דבריהם שדאגה זו היא חלק מהעבודה של קיום המצוה.

ובמצוות חג הפסח נאמר: **ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה.** (שמות יג, ה). הפסוק מלמדנו שחייבים לעשות את מעשה-המצוה באופן של "עבודה" שהיא דאגה ויגיעה עבור קיום המצוה.

והרשע השואל "מה העבודה הזאת לכם", אינו מבין את סוד ה"עבודה" וכורח חיובה.

אבל באמת עיקר גדול הוא בכל מצוה, עבודת הכנת צרכי-המצוה בעמל וביגיעת-הגוף ומתוך דאגה וחרדה שיעלה בידו לקיימה בשלמות. זהו הטעם לחומרות וזהירויות שנהגו בהם אבות-אבותינו.

* * *

במדרש (שה"ש א, ד): זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, א"ר אבין אין אנו יודעין במה לשמוח, אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך, בך בהקב"ה, בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך.

וכתב הרמב"ם (פ"ו מהל' יו"ט ה"כ): ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות, אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל, וכו'. עוד כתב (פ"ח מהל' לולב ה"ו): השמחה שישמח האדם בעשיית המצוה ובאהבת הק-ל שצוה בהן, עבודה גדולה היא, וכו'.

והנה הרמב"ם (לעיל שם, פ"ו מהל' יו"ט ה"ז ו"ח) כתב: שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים וכו' וחייב אדם להיות בהם שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכו', כל אחד כראוי לו, כיצד וכו', והאנשים אוכלין בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין.

והדבר צריך תלמוד, איך ע"י בשר ויין יבוא לידי שמחה רוחנית, שמחה שיש בה עבודת היוצר ואהבת ה'.

והביאור בזה, שכדי להגיע לשמחת הלב בכל רגשותיו, זקוק האדם לשמח את גופו כי הלב הפשוט אינו מרגיש אלא כאשר מעוררים אותו מבחוץ בהרגשים גופניים.

ורק ע"י זה יוכל לבוא לידי שמחה אמתית ושלמה, ושתהיה השמחה הרוחנית מורגשת אצלו במוחש, כהרגשי-המעשים שהוא עושה בפועל-ידו.

* * *

הרמב"ן מבאר שיציאת מצרים [עשרת המכות המופתים והגאולה] היא יסוד האמונה, והיא הראיה החושית המוחלטת שה' שופט כל הארץ ואין עוד מלבדו.

כמה גדול הוא החיוב להבין עומק ענינה של יציאת מצרים, עד שאמרו "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", ע"י זה יוכל להבין ולחוש את מה שאבותינו במצרים ראו ע"י גילוי גבורת ה' במכות מצרים וגאולת ישראל ומה שנתרוממה נפשם ע"י לימוד תורה מפי משה רבינו וע"י הקרבת קרבן פסח.

רבי יהודה היה נותן בהם סימנים: דצ"ך עד"ש באח"ב.

ביאור הדברים, שר' יהודה חילקם לשלושה ענינים במסכת האמונה שלמדו ישראל מפי משה רבינו במצרים.

דצ"ך: באו ללמד את מציאות הבורא (אני ה').

עד"ש: באו ללמד קדמוניותו יתברך שברא הכל יש מאין (אני ה' בקרב הארץ).

באח"ב: באו ללמד מלכותו ית' והשגחתו על בראיו (אין כמוני בכל הארץ).

חובה גדולה מוטלת עלינו, להתבונן היטב [וכאילו הוא יצא ממצרים], כדי ללמוד מתוך ראיית המכות שנתקיימו כולן לפרטיהן, ולא נגרע מאומה מהבטחת "והפליתי" ומהבטחת "והפלה" שבמכות ערוב ודבר.

לכל זאת הגיעו ע"י שהיו במעלות חכמה ושליומות שאין לשערן, והיתה האמונה בה' מושרשת בהם, נשגב מבינת אנוש להבין ולהשיג רוממות הנהגתן של נשים צדקניות אשר ילדו בניהן בשדה "ומוסרת אותו להקב"ה ואומרת רבון העולם אני עשיתי את שלי ואתה עושה את שלך".

מצות מרור בחזרת מפני שתחילתו מתוק וסופו מר. (ירושלמי).

ביאור הדברים, שמאה השנים הראשונות בהן חיו בשלוח ועושר, היו מתוקות, אבל הן גרמו לירידה רוחנית, עד שרוב ישראל נתערבו עם המצרים עבדו ע"ז כמותם והפרו ברית מילה, וזה היה עיקר הגלות, ובעת אכילת החזרת עלינו להרגיש צד מרירות זו אשר השנים המתוקות הביאו על ישראל.

"מכת בכורות" למדנו עוד עיקר גדול שחשיבות וחביבות מיוחדת יש לעם ישראל אצל הקב"ה ("בני בכוריי"), וזו היתה סיבת הגמול ב"מכת בכורות", וכפי שנאמר: "בני בכורי ישראל שלח את בני ויעבדני, ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך". וחיוב גדול להשריש אמונה זו בקרב הלב.

שיר השירים

"ודגלו עלי אהבה"

(חלק א' עמ' סג)

אדמו"ר [הסבא מסלבודקה] זצ"ל השריש לנו כלל גדול, שמדין "מה הוא אף אתה" מחוייב האדם ליצור "גן עדן" לעצמו ולאחרים כפי שעשה הקב"ה עבור האדם.

ומהו שיא העונג והעידון שיכול להמצא בעולם שיהיה שייך לכנותו בשם גן העדן, פסוק מפורש הוא: "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים" הרי שהאהבה היא התענוג המובחר ביותר ובנעימות יותר מכל התענוגים שישנם בעולם, ומהאהבה נובע הרצון לעשות חסד עם הנאהב ולגמול עמו כל טוב, וזו היתה תורתו של אברהם אבינו בעולם [וכו'], ומחסד גשמי לחסד רוחני הקריא את שם ה' בפי כל עובר ושב שנקלעו לאהלו, [וכו'].

(חלק ב' עמ' צ')

אני לדודי ודודי לי, עלינו להתבונן רבות בזכות שנפלה בחלקנו שאהבת הקב"ה אלינו היא יותר מכל מיני עניני אהבה שבעולם ומתיר לנו לקרותו "דודי", וחובה עלינו להרגיש זאת ולנסוך ידיעה זו אל עורקי לבבנו, ומתוך הרגשה ואמונה זו נבוא בהכרח לאהוב אתו יתברך ונכריז בכל מעשינו ומחשבותינו "אני לדודי".

הרועה בשושנים, ביאורו, שהקב"ה רועה אותנו בנועם המראות ובניחות הריחות של השושנים כדי להוליכנו בדרך ישרה, ומכאן נלמד להכיר את ערכנו ומעלתנו כבני-אהוביו של מקום, ונתעורר ביתר-שאת לבחון את מעשינו באמת-מדה הראויה לערכנו.

(חלק ב' עמ' תל"ו)

הרמח"ל מבאר ענין אהבת ה' (מסילת-ישראל פרק י"ט), וז"ל, ענין האהבה שיהיה האדם חושק ומתאוה ממש אל קרבתו יתברך [וכו'] עד שיהיה לו הזכרת שמו יתברך ודבר בתהלותיו והעסק בדברי תורתו ואלקותו ית' שעשוע ועונג ממש [וכו']. עכ"ל.

למדים אנו מדבריו שעצם מהותה של מצוה זו המה הגעגועים אליו וההתענגות עליו, אך כדי להגיע למעלה זו צריך להתחיל בקניית האהבה השכלית ע"י הכרה שהוא ית' אבינו שבשמים האהוב אותנו ומטיב עמנו תמיד ויתבונן בגדלותו וברוב חסדיו עד שיתעורר לבו להרגיש געגועים עזים וצמאון נפשי לזכות לקרבתו, ויהיה לו זכרונו ית' ועסק תורתו לשעשוע ועונג אמיתי. וכל המגילה הקדושה קודש קדשים "שיר השירים" הוא משל לגעגועי כנסת-ישראל לאביהם שבשמים וחשקם ותאוותם למצוא את שאהבה נפשם. ויסודה של האהבה ומהותה מבואר שם בכמה מלים: "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים" (ז' – ו'), כי-על-כן התענוג על קרבת הדבר הנאהב הוא הוא תוכן האהבה ומהותה של מצוה זו.

(חלק ב' עמ' תנ"ה)

המצוות מקדשות את עם ישראל ומרוממות אותם בחשיבות רבה, [וכו'], וכן מצינו במס' סנהדרין (דף לז.) שדרשו רבותינו את הפסוק בשה"ש (ז' – ג') "סוגה בשושנים", והתירו לאדם להתייחד עם אשתו נדה משום שבודאי לא ייכשל בעבירה, מפני היותו מסויג בשושני קדושתו, והחשיבות הזו תמנע אותו מלעבור את פיי ה', ועל דבר החשיבות הזו שנתקדשו ישראל בקדושת המצוות חייבו חכמים לברך בכל יום ברכת "שלא עשני גוי".

(חלק ג' עמ' צ"ז-צ"ח)

כתב המס"י: שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, [וכו']. – ביאור דבריו, שתכלית בריאת האדם היא להתענג על ה' בעולם הבא, ולכן חובת האדם בעולם הזה להתחנך ולהתרגל לתכלית זו של התענגות על ה' כדי להכשיר נפשו לזכות לתענוג האמיתי בעולם הבא. והוסיף המס"י לבאר שהאמצעים המקנים לנפש האדם הרגשי עונג על ה' הן המצוות אשר הוא מקיים כאן בעולם הזה.

והנה כבר נתבאר לנו שיסודה ועצמיותה של מעלת האהבה היא ההתענגות על ה', א"כ נמצא כי יסוד השלימות היא מעלת האהבה וחובה גדולה להשתלם במעלות האהבה בהיותה התכלית לכל בריאת האדם.

והנה אע"פ שכתב המס"י שהמצוות הן האמצעים להתחנך ברגשי עוג על ה' בעולם הזה, והרי אנו מתעסקים יום יום במעשי המצוות, מ"מ גם עשייתן אינה דיה לדבר, אם לא נתעורר בחינוך מוסרי לקנות לנפשנו מעלה זו של התענגות על ה', חינוך מוסרי הוא התבוננות והתעוררות להיות אדם שלם שיש לו הרגשי עונג על ה'. ואמנם לא די בכך שהרב מעורר את התלמיד, וכפי שכתב רבינו יונה "אם אדם לא יעורר נפשו מה יועילו המוסרים", אבל ההתעוררות מפי הרב מביאה את השומע להתבוננות עצמית במעלת מדה זו וע"י כך להתעוררות עצמית שראשיתה אהבה וגעגועים למדה זו.

והנה כל כמה שהאדם מוסיף בהכרתו בגדלות הבורא ומתענג על השגותיו בידיעת הק-ל, בה במדה תוולד בנפשו האהבה לאלוקיו. כך למדים אנו מדברי הרמב"ם בספר המצוות מצוה ג' ובהל' תשובה פ"י ה"ו.

חז"ל למדונו בספרי (פרי' ואתחנן), "לפי שהוא אומר ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך, איני יודע כיצד אוהבים את הקב"ה, תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, תן הדברים האלה על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו".

והנה אנחנו עוסקים בתורה ולומדים את מצוות ה', אבל לא די בזה כדי להגיע למעלת האהבה, אלא א"כ נבקשנה ככסף וכמטמונים נחפשנה ונציב לעצמנו תמיד את השאלה "כיצד אוהבים?", כי רק מי שכל מעייניו נתונים לביקוש המעלה הזאת וכל ישותו אומרת חיפוש אחריה יכול הוא להשיגה מתוך עסק התורה.

צא ולמד מדברי שלמה המלך, "על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי, בקשתי ולא מצאתיו", וביאר הרמב"ם ב"מורה נבוכים" (בסוף הספר) כי העת הזו של היות האדם על משכבו בלילות, היא העת אשר לבו פנוי מכל מחשבה ואז הוא הזמן היותר טוב להעלות מחשבות בזכרון הבורא ית' ולחפש עצות ודרכים איך למצוא "את שאהבה נפשי" – איך להשיג מעלת אהבת ה'.

וממשיך שלמה המלך ומבאר, שאם עדיין לא מצא מבוקשו "בקשתי ולא מצאתיו", יש לו לרדוף ולחפש בכל פינה ופינה "אקומה נא ואסובבה בעיר בשווקים וברחובות, אבקשה את שאהבה נפשי בקשתי ולא מצאתיו". וגם כאשר רדיפה זו לא מילאה את מבוקשו יש לו להמשיך ולחפש "מצאוני השומרים הסובבים בעיר את שאהבה נפשי ראיתם", יש לו לשאול את החכמים "נטורי קרתא" השומרים ומגינים על העיר בתורתם, ואכן ע"י זה ישיג את מבוקשו, והוא כפי שביארו חז"ל בספרי הנ"ל שמתוך לימוד התורה אדם מכיר את הקב"ה ומגיע לאהבתו ית'.

והנה אם לאחמ"כ יסיח דעת משמירת המעלה הזאת, עלול להפסידה, וע"כ מלמדנו הכתוב "אחזתיו ולא ארפנו" חייב אתה לאחוז בה בכל כחך ולשומרה שמירה מעולה.

ומה המה כלי-השמירה? הוי אומר: לימוד המוסר ועבודת התפילה. לימוד המוסר יעוררנו לבקש ולשאול "כיצד אוהבים" וגם מכוון את האדם ללימוד תורה לשמה וע"י זה נעשה שכל-האדם בן-חורין ואינו משועבד לרצונות חומרניים, עד שיהא ביכלתו לשאול את השאלה המבוקשת: "כיצד אוהבים?".

* * *

קריעת ים סוף

[עפ"י "לקט שיחות מוסר" (ח"ב) מאת מרן ראש הישיבה הג"ר אייזיק שר זצ"ל]

נחלקו במסכת סוטה (דף לו:), היה ר' מאיר אומר, כשעמדו ישראל על הים, היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים, קפץ שבוט של בנימן וירד לים תחלה והיו שרי יהודה רוגמים אותם. אמר לו ר' יהודה לא כך היה מעשה, אלא זה אומר אין אני יורד תחלה לים וזה אומר אין אני יורד תחלה לים, קפץ נחשון בן עמינדב וירד תחלה.

ביאור הדברים, אותו הדור היו ברום המעלה בדרגת מלאכים, ועליהם נאמר "זכרתי לך חסד נעורידך אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". [וכפי שכבר נתבאר בדברינו לעיל].

ובודאי כיון שנצטוו מפי הגבורה להיכנס אל הים, היה חפצם ורצונם לעשות כן, אלא שחששו מהכח הרוחני של המצרים, כנאמר: "וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד", ואיתא בתנחומא (מובא ברש"י): "ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים". וחששו שמא תאבד נפש אחת מישראל, ומהיותם בוטחים בה' שישמע תפילתם ויעשה להם נסים למעלה מדרך הטבע, וכן היה כפי שאמר להם משה: "אל תראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום. – ה' ילחם לכם ואתם תחרישון". ולכן היו בוטחים בישועת ה' שהים ינוס לפניהם והם ילכו בתוכו בחרבה.

דעת ר' מאיר שהכל רצו להראות בטחונם ואמונתם בה' וכל אחד רצה להיכנס אל הים תחלה כדי שעל-ידו יראו הכל שהים ברח ואיננו, ודעת ר' יהודה שכל אחד פחד לנפשו שמא יגרום החטא ויטבע בים, ולא שהיה ירא לנפשו אם כך יגזור ה' ית' עליו, אלא חששו היה שמא יתחלל שם שמים על-ידו אם בו לא תתקיים הבטחת ה' לכלל ישראל, ולכן רצה כל אחד [קודם שיכנס לים] להכין לבבו ולהתחזק באמונה ובבטחון כראוי לו.

ואע"פ שמצינו ביעקב אבינו שחשש שמא יגרום החטא, כאן כיון שנצטוו בפירוש "ויסעו" אל תוך הים, היתה עליהם תביעה שלא היו צריכים לחשוש שמא יגרום החטא אלא לבטוח בה'. [ובדומה לזה ביארנו (בענין חטא המרגלים) שכל חטאי ישראל במדבר היו על דרך זו שהיו יראים שמא יגרום החטא ולא יהיו זכאים לנסי ה' ונפלאותיו].

מחובתנו לראות את עצמנו כאילו אנחנו יצאנו ממצרים, והלכנו עמהם בתוך הים בלא פחד ומורא, מתוך הכרה ברורה וידיעה כי הים יברח וינוס מלפנינו, ובהיותנו חשים בכל נפשנו הרגשים אלו, ודאי שאין לנו לירא משום דבר בעולם, כי אם אך ורק את ה' אלוקינו נירא ואותו נעבוד.

* * *

עשרה נסים נעשו לאבותינו על ים סוף כדי להוסיף להם הכרה באהבת ה' יתברך להם, ולא היו אלו נסים מוכרחים כדי להצילם. יציאתם למדבר אות נאמן היא על דבקתם בה' וכדברי הנביא ירמיהו: זכרתי לך חסד-נעורידך אהבת-כלולותיך וגו'.

החטאים של דור-המדבר אין לפרשם כפשוטם, וכן כתבו הראשונים אודות חטא העגל שהוא חטא "שהגדילוהו למעלתם".

ובספר הכוזרי (מאמר ראשון ס"י ק"ג) כתב אודות הזמן שקודם מתן-תורה, "מבקשים כולם מעלת הנבואה ורובם מגיעים אליה, בעבור שהיו קרובים אליה במעשים הנרצים והקדושה והטהרה ופגיעת הנביאים, ודע כי כל אשר יפגע נביא בעת פגועו אותו ושמעו דבריו האלוקיים מתחדש לו רוחניות ונפרד מסוגו בזכות הנפש והשתוקקה אל המדרגות ההם".

[עד כאן מדברי מרן ראש הישיבה הג"ר אייזיק שר זצ"ל]



[רש"י]

ואני אקשה את לב פרעה, והרביתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים. (י' - ג'). מאחר שהרשע והתריס כנגדי, וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי כוכבים לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו, למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורותי. וכן מדתו של הקדוש ברוך הוא, מביא פורענות על רשעי עובדי כוכבים כדי שישמעו ישראל וייראו, שנאמר (צפניה ג' - ו' ז'): הכרתי גוים נשמו פנותם וגו' אמרתי אך תראי אותי תקחי מוסר. ואף על פי כן, בחמש מכות הראשונות לא נאמר וַיִּחַזַק ה' את לב פרעה, אלא וַיִּחַזַק לב פרעה.



[רמב"ן (סוף פר' בא)]

"זכר ליציאת מצרים" – חיזוק האמונה

ועתה אומר לך כלל בטעם מצוות רבות. מעת היות עבודה-זרה בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר וכו', ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית וכו', ומהם שיוודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח הקל-בהם ואין עמהם עונש או שכר וכו'. וכאשר ירצה האלוקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשוני מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוק מחדשו ויודע ומשגיח ויכול, וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה כי ידבר האלוקים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כולה. וכו'.

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו ובניהם לבניהם ובניהם לדור אחרון.

והחמיר מאוד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ ובעזיבת הפסח. והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באמת ובאותות ובמופתים, על ידינו, ועל בין עינינו, ולכתוב אותנו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנוכיר זה בפינו בבוקר ובערב כמו שאמרו אמת ויציב דאורייתא ממה שכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך, ושנעשה סוכה בכל שנה, וכן כל כיוצא בהן מצוות רבות זכר ליציאת מצרים.

והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישכחו ולא יהיה פתחון-פה לכופר להכחיש אמונת האלקים, כי הקונה מזוזה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה כבר הודה בחידוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו וגם בנבואה, והאמין בכל פינות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול יותר מאוד על עושי רצונו שהוציאנו מאותו עבדות לחירות, וכבוד גדול לזכות אבותינו החפצים ביראת שמו.

ולפיכך אמרו הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שכולן חמודות וחביבות מאוד שבכל שעה אדם מודה בהן לאלוקיו, וכוונת כל המצוות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה וכו' שידע האדם ויודה לאלוקיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי כנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לקל-שבראם והמציאם, ויפרסמו זה, ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו. וכו'.

מן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה מצוות יצליחנו שכרו ואם יעבור

עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון, כאשר הזכרתי כבר, ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים, כאשר יבא ביעודי התורה בענין הברכות והקללות וכו'.



ספר החינוך. מצוה ט"ז שלא לשבור עצם מן הפסח.

שלא לשבור עצם מכל עצמות הפסח, שנאמר ועצם לא תשברו בו. משרשי המצוה, לזכור נסי מצרים כמו שכתבנו באחרות (מצוות ה' – ט"ו), וגם זה גזע מן השורש הנזכר שאין כבוד לבני מלכים ויועצי ארץ לגרר העצמות ולשברם ככלבים, לא יאות לעשות ככה כי אם לעניי העם הרעבים, ועל כן בתחלת בואנו להיות סגולת כל העמים ממלכת כהנים וגוי קדוש ובכל שנה ושנה באותו הזמן ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו בה באותה שעה, ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושין נקבע בנפשותינו הדבר לעולם.

ואל תחשוב בני לתפוש על דברי ולומר ולמה יצוה אותנו השם יתעלה לעשות כל אלה לזכרון אותו הנס? והלא בזכרון אחד יעלה הדבר במחשבתנו ולא ישכח מפי זרענו.

כי לא מחכמה תתפשני על זה ומחשבת הנוער ישיאך לדבר כן, ועתה בני אם בינה שמעה זאת והטה אזנך ושמע, אלמדך להועיל בתורה ובמצוות.

דע, **כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב ואם רע**, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות ואפילו שלא לשם שמים מיד ינטה אל הטוב ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות.

ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים חפץ בתורה ובמצוות, אם אולי יעסוק תמיד בדברים של דופי כאילו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומינהו באומנות רעה, באמת אם כל עסקו תמיד כל היום באותו אומנות ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור, כי ידוע הדבר ואמת שכל אדם נפעל כפי פעולותיו כמו שאמרנו.

ועל כן אמרו חכמים ז"ל (מכות דף כג): רצה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, כדי להתפיס בהן כל מחשבותינו ולהיות בהן כל עסקנו להיטיב לנו באחריתנו, כי מתוך הפעולות הטובות אנחנו נפעלים להיות טובים וזוכים לחיי עד, ורמזו ז"ל על זה באמרו (מנחות דף מג): כל מי שיש לו מזוזה בפתחו וציצית בבגדו ותפילין בראשו מובטח לו שלא יחטא לפי שאלו מצוות תמידיות ונפעל בהן תמיד.

לכן אתה ראה גם ראה מה מלאכתך ועסקך, כי אחריהם תמשך ואתה לא תמשכם, ואל יבטיחך יצרך לומר אחרי היות לבי שלם ותמים באמונת אלוקים מה הפסד יש כי אתענג לפעמים בתענוגי אנשים לשבת בשוקים וברחובות להתלוצץ עם הלצים ולדבר צחות וכיוצא באלו הדברים שאין מביאין עליהן אשמות וחטאות, הלא גם לי לבב כמו הם קטני עבה ממתניהם ומדוע ימשכוני הם אחריהם, אל בני, השמר מפניהם פן תלכד ברשתם, רבים שתו מתוך כך כוס תרעלתם, ואתה את נפשך תציל.

ואחר דעתך זה, אל יקשה עליך מעתה ריבוי המצוות בענין זכירת נסי מצרים שהם עמוד גדול בתורתנו, כי ברבות עסקנו בהם נתפעל אל הדבר כמו שאמרנו. **עכ"ל**.

ובספר החינוך מצוה כ"א מצות סיפור יציאת מצרים, כתב בתוך דבריו: ואפילו בינו לבין עצמו, אם אין שם אחרים חייב להוציא הדברים בפיו, כדי שיתעורר לבו בדבר, כי בדיבור יתעורר הלב. **עכ"ל**.



[״בית הלוי״]

ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך, ואומר לך בדמיך חיי, ואומר לך בדמיך חיי. (יחזקאל ט״ז – ו). שני ענינים יש כאן, והמה קשורים זה בזה, **האחד** - שאע״פ שמצבו של עם ישראל בשפל-המדרגה בגלות מצרים ״בדמיך״, - ״חיי״) יתעלה ויתרומם ויצא מתחת עול מצרים. **והשני** - שבזכות דם פסח ודם מילה נגאלו משיעבוד מצרים.

והנה בתהלים (ק״ה – כ״ד) נאמר: ״הפך לבם לשנוא עמו להתנכל בעבדיו״, זאת עקב רצונם של בני ישראל להידמות למצרים (לא ע״י ביטול מצות מילה אלא ע״י הפרתה וכו׳) אף שהיו צדיקים (וכונתם היתה כדי שלא ישנאו אותם), והקב״ה הפך את לבם של המצרים מאהבה לשנאה כדי שלא יתערבו בהם.

וכיון שבני ישראל גרמו לזה, לא יכלו להשתחרר ממצרים אלא ע״י שהקריבו קרבן פסח, בזה מסרו נפשם לעבודת ה' ששחטו את העבודה זרה של המצרים לעיניהם, ובזכות זה נגאלו.

ועפ״י זה כונת הפסוק שלולא שהיו מתקרבים למצרים היו נגאלים בזכות המצוות, אבל גם לאחר שנכנסו תחת עול קושי השיעבוד, בזכות מסירות-הנפש למען עבודת ה' זכו לגאולה.

[״חפץ חיים על התורה״]

למען תהיה תורת ה' בפיך. (י״ג – ט). בכמה מקומות גילתה לנו התורה טעם המצוות, באכילת מצות גילתה התורה למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים (דברים ט״ז – ג), ובענין חג הסוכות למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו' (ויקרא כ״ג – מ״ג), וכהנה רבות.

והנה ידוע מאמרם ז״ל על אלו שאינם מניחים תפילין שנקראו פושעי ישראל בגופן (ר״ה דף י״), ותפילין הם האות על חידוש העולם ועל יציאת מצרים וגופי האמונה תלויין בהם.

ואע״פ כן גילתה לנו התורה כאן כי עיקר כונת הציווי להניח תפילין היא רק ״למען תהיה תורת ה' בפיך״, כלומר תפילין הם התנאי לתורה ומבלעדי תפילין אין תורה.

וללמדנו בא שהתורה היא המדרגה העליונה שאפילו תפילין שגופי האמונה תלויין בהן אע״פ כן אינם אלא הכנה לתורה.

והתורה לא רק אגוני מגני ומצלי בכל זמן ועידן, אלא גם הגאולה האמיתית תבוא על-ידה, כמאמרם ז״ל בתנא דבי אליהו זוטא (פ״ד), ואחר כל התלאות והמצוקות שישראל יסבלו בסוף גלותן לא יזכו להיגאל אלא בזכות שלומדים תורה בחבורה, **וזה לשונם שם**, ״שאין ישראל נגאלין לא מתוך הצער ולא מתוך השיעבוד ולא מתוך הטלטול ולא מתוך הטירוף ולא מתוך הדוחק ולא מתוך שאין להם מזונות אלא מתוך עשרה בני-אדם שהן יושבין זה אצל זה ויהיה כל אחד מהם קורא ושונה עם חברו וקולם נשמע״. - (ועי' ״שם עולם״).



[עפ"י "אור יהל" מאת מורנו הג"ר לייב חסמן זצ"ל המנהל הרוחני ישיבת חברון "כנסת ישראל"]

פן ינחם העם בראותם מלחמה, ושבנו מצרימה. פליאה נשגבה, איך יתכן שישובו למצרים לאחר כל היסורים והעינויים שעברו עליהם במצרים, כאשר ה' הולך לפנייהם ומונהגים ע"י משה רבם ואהרן נביאם מוקפים בענני-כבוד ומזונם לחם-אבירים, ועיניהם חזו את האותות והמופתים והיד הגדולה אשר עשה ה' במצרים.

אכן האדם מורכב משני הפכים, נשמת-חיים לו אבל גופו "עפר מן האדמה". ונמשל למלך הרוכב על סוס אביר, אשר אסור לו להסיח דעתו רגע אחד פן תפילהו מרכבת-גופו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. את הפסוק "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל" מבארים חז"ל (ר"ה דף כט.). כל זמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים.

רשעתו של עמלק "אשר קרך בדרך" כל כחו להביא ל"ותשכח א' מחוללך" ח"ו, כי יראת ה' באה מכח זכירת ה' וכפי שנאמר "שויתי ה' לנגדי תמיד".



מצוות ליל-הסדר

ב"ליל הסדר" אנו מקיימים בס"ד (מלבד מצות שמחת יו"ט) מצוות דאורייתא ועוד מצוות ותקנות מדרבנן, (ויש גם מנהגים שונים). **א.** מצות אכילת כזית מצה (מדאורייתא). **ב.** מצות סיפור יציאת מצרים (מדאורייתא) (ובשעת ההגדה המצה והמרור לפניו, ואומר טעמי מצוות פסח מצה ומרור, וכשמסיים אומר ברכת "גאל ישראל"). **ג.** מצות אכילת מרור (מדרבנן בזמן הזה). **ד.** מצות ארבעה כוסות (מדרבנן) (ומוסיפים ומוזגים "כוס של אליהו"). **ה.** מצות הסיבה (מדרבנן). **ו.** עושים פעולות שונות (אכילת "כרפס", מטבילין שני פעמים, מוזגים כוס שני מיד, מגביהים את ה"קערה", מחלקים לתינוקות קליות ואגוזים, מכסים את המצות, חוטפין את האפיקומן) כדי שישאלו התינוקות. וכן מקדימים את ה"סדר" כדי שלא יירדמו. **ז.** אומרים הלל שלם וחותמים בברכה. (ויש נוהגים לאומרו גם בתפלה). **ח.** מניחים ב"קערה" שני תבשילים (זכר לפסח ולחגיגה, ונהגו בזרוע צלוחה ובביצה). בוצעים את המצה האמצעית כיון ש"דרכו של עני בפרוסה". "חרוסת" זכר לטיט. אוכלים "כורך" זכר למקדש כהלל. אוכלים אפיקומן (לפני "חצות") זכר לפסח (ולאחריו לא אוכלים ולא שותים משקה חשוב). **ט.** חייב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. **י.** נהוג לערוך את השולחן ברוב פאר, דרך חירות. ואחרים מוזגים לו את הכוס, דרך חירות.

